

L'amor en un tub d'assaig*

Fèlix Serratosa

Traducció d'Anna Roglans i Jordi Garcia

La feminitat i la masculinitat són cristal·litzables.

Jean ROSTAND

A Hermes Trismegist, déu de la saviesa, un dia el van commoure les desventures d'un mortal. Ulisses havia fet un glop del «filtre d'amor» de la deessa Circe i, des d'aquell moment, tots els seus esforços resultaven inútils i, un cop i un altre, queia a les xarxes diligentment esteses per aquella dona tan divinament humana. Mentrestant, Penèlope, tan humanament divina, esperava, i mentre esperava teixia i desteixia incansablement. Hermes, déu de la saviesa, es va commoure davant de tant amor i tanta fidelitat. Va arrencar de terra una planta d'arrels negres i de flor blanca com la llet i la va donar a Ulisses com a antídote.

Des de llavors, química i amor van quedar identificats. Hermes, el «tres vegades gran», és considerat el fundador i pare de l'alquímia. Ulisses és la imatge de l'adepte que «erra molts camins abans no assoleix, finalment, la desitjada meta»; l'incabable teixir i desteixir de Penèlope és la imatge de la feina avortada, feta per cercadors no informats a la recerca de la «pedra». En realitat, tota la ideologia alquímica, el seu llenguatge críptic i el seu simbolisme són una alegoria de l'amor i dels sexes. El mercuri i el sofre «sòfics» o «filosofals» enllacen amb Osiris i Isis, la divinitat paterna i la materna, déus de la fecunditat, a través de les representacions alquímiques del Sol i de la Lluna. Així mateix, el Sol i la Lluna es representaven com l'or i la plata, el masculí i el femení, l'actiu i el passiu, el donador i el receptor. La mateixa «pedra filosofal» es concebia com la «unió» dels principis masculí i femení i, tot sovint, es representava amb la figura d'Hermafrodita, fill de l'amor fugaç entre la nimfa Salmacis i el fill d'Hermes i Afrodita. Adam i Eva, juntament amb la serp, són també sovint els personatges alegòrics de les teories alquímiques.

Altres vegades, probablement cansats de tants fracassos, l'amor es veu arraconat per l'odi, i l'alegoria es representa amb el lleó i la serp, el gripau i l'àliga.

També van imaginar els alquimistes que era possible extreure les «llavors» (o «esperma») pures de l'or i la plata i que aques-

tes, en combinar-se, mitjançant «la intervenció d'un "mens-tru"», donarien la «pedra filosofal» o «quinta essència». La «pedra» podria utilitzar-se després per transformar en or metalls baixos o poc nobles, per un «procés de multiplicació», amb la mateixa facilitat amb la qual es multipliquen els xinesos i «en menys temps del que triguem a menjar-nos un ou».

Actualment, totes aquestes alegories i fantasies semblen estúpides i primitives. Però, tal com indica J. Read, «la ment humana, com un electró, sembla que es mou reglamentàriament en òrbites tancades», i les modernes teories iònica i electrònica de la matèria no són res més que el resultat d'aquelles idees. Els conceptes *valència* i *afinitat química*, així com les forces quàntiques de bescanvi, continuen sent metàfores al·lusives al poder unificador i creador de l'amor.

Investigacions més modernes semblen, no obstant això, haver invertit la realitat dels fets. El descobriment de les hormones sexuals ha demostrat que no és la química la que es mou per les forces de l'amor, sinó que és aquest últim, amb tot el que suposa de sublim i de bestial, el que es mou per les lleis de la química. L'amor s'ha analitzat i s'ha estudiat en tubs d'assaig. La feminitat i la masculinitat s'han preparat en estat químicament pur i s'han caracteritzat pel seu punt de fusió. Aquelles llavors d'or i plata pures que tan ansiosament cercaven els alquimistes han estat finalment sintetitzades i cristal·litzades pels químics moderns.

Actualment, la química està en condicions de determinar, dirigir o invertir els impulsos sexuals i, fins i tot, el mateix sexe. Els químics han estat capaços d'aïllar dels fluids seminals productes com ara la prostaglandina F_{2-1} , que exalten els impulsos sexuals dels insectes (*insect-attractants* és el nom genèric que reben), i no trigaran gaire a sintetitzar-los i preparar-ne d'altres més actius. Serem algun dia testimonis de l'«ectogènesi» (veritable generació en un tub d'assaig) imaginada per Aldous Huxley a *Un món feliç? S'hi atrevirà, l'home?* De moment, la inseminació artificial és un fet en molts països. Les implicacions morals i socials són enormes. Fins i tot l'orgullosa i altiva superioritat del mascle es troba en perill.

Jean Rostand [1], que, com a biòleg** i bon francès, deu saber alguna cosa de l'amor, descriu així, amb un llenguatge no exempt d'humor, tota la química de l'amor:

** Cal recordar que, segons J. N. Leonard, el primer biòleg fou justament «aquell pastor primitiu que va descobrir que dues cabres es transformen al cap de poc temps en tres».

La més vaporosa de les dones deu l'essència de la seva feminitat a un alcohol complex o esterol, que posseeix, entre altres propietats, la de modificar el plomatge d'un capó i inflar la matriu d'una rata. Pel que fa a l'home, no pot sinó acceptar que obté la seva orgullosa virilitat d'un altre esterol, d'altra banda, amb prou feines diferent del primer i que fa ennegrir el bec d'un pardal i els polzes d'una granota. I aquests dos principis, la fol·liculina (o estradiol) i la testosterona, tan poderosament i tan diversament morfògens, no es limiten a treballar en la carn; impregnen els sistemes nerviosos, donen color als esperits i les ànimes, presideixen no només el contacte de les epidermis, sinó també el canvi de fantasies. I així, allà on domina la testosterona, serà més violent l'atractiu que sentiran les formes que hagi modelat la fol·liculina.

Tant si es vol com si no, i per molt idealisme que es professi, l'edifici de l'amor humà, amb tot el que la paraula implica de bestialitat i de sublimació, de furor i de sacrifici, amb tot el que comporta de lleuger, commovedor o terrible, se sosté sobre les mínimes diferències moleculars d'uns derivats del fenantrè.

Gregorio Marañón, d'altra banda, fent honor a la seva estirp celtibera i partint de la idea de la doble sexualitat com un fet normal en un sexe i en l'altre, i de la doble evolució de les dues sexualitats a cada individu, espiritualitza i sublima la química de l'amor:

El fenomen total de la diferenciació sexual, imprescindible, fonamental per al joc de la dinàmica dels sexes, és en bona part una creació psíquica edificada sobre aquesta diferenciació quantitativa de la morfologia.

I:

La diferenciació és funció de l'esperit i, per tant, il·limitada i de la més alta categoria [2].

Gregorio Marañón, partint d'aquestes idees, ha fet una veritable anàlisi química hormonal de la figura de Don Joan i ha desterrat un de tants mites.

Don Joan, un producte típicament llatí (fill dels luxuriosos déus de l'Olimp, que a Itàlia encarna el personatge de Casanova), s'ha considerat sempre el prototip d'«home viril», d'allò que avui dia en castellà se'n diu *machote*. No obstant això, l'anàlisi química és desconsoladora. Don Joan, quant a virilitat, està anèmic. La gosadia, el cinisme, la irreverència i la irresponsabilitat, els flirtejos, fins i tot la gallardia i l'atractiu, no són res més que manifestacions feminoïdes d'un nivell baix de testosterona. Només els seus trets morfològics són com-

plementaris dels de la dona a qui sedueix. Químicament, són gairebé idèntics; en realitat, són formes dismòrfiques del mateix «eutèctic» fol·liculina-testosterona. Qui tingui presents les estructures químiques, comprendrà perfectament què volem dir si assegurem que a Don Joan li faltaven alguns grups metil. Per això els seus instints, les seves passions i les seves debilitats es diferencien ben poc dels de la seva companya. Precisament perquè es mou en un món molt proper al seu, Don Joan coneix les debilitats i flaqueses de la dona, sap com tractar-la i, per postres, com enganyar-la i com seduir-la. Com que a penes existeix diferenciació sexual, Don Joan se satisfà (o intenta satisfer-se) amb l'«elecció cínica i animal» que la seva morfologia externa exigeix. En el fons, Don Joan és un etern insatisfet i un fracassat; no troba (per a ell no existeix) el seu grup de preferència, l'ideal que tot home busca i troba o, si no, se l'inventa. Quan Don Joan es troba per primera vegada davant per davant de la puresa i la virginitat, es comporta com un imbècil i només sap balbuçar estupideses.

En el pol oposat, com a prototip de la virilitat autèntica, Marañón col·loca el tímid i etern cèlibe, personificat en Amiel [3, 4]. La diferenciació sexual és tal, que el món femení li sembla impenetrable i estrany. Davant de les formes modelades per la fol·liculina, les descàrregues andrògenes són de tal intensitat, que el tímid tremola i es retira.*

Tot això podria semblar una terrible paradoxa i ferir la susceptibilitat del conqueridor empedreït o de l'aficionat dedicat a l'*encierro* de les dones, però és l'estricta i pura realitat. Quan els americans volien que els seus soldats es llancesin inconscientment a una lluita ferotge i absurda, els administraven unes bones dosis d'hormones femenines. La por, que no té res a veure amb la covardia i que, quan se sap i «es troben» les raons per vèncer-la, engendra herois i valents, és patrimoni de l'home. La inconsciència i la temeritat són atributs, si no femenins, sí feminoïdes. «Flirtejar» amb la mort és ofici de Don Joan. Cap dona, ni tan sols la mateixa mort, pot escapar de les seves galanteries.

* Copiem literalment les paraules, poques però precises i suficients, amb les quals Marañón resumeix magistralment les seves conclusions: «L'un i l'altre són, doncs, com els pols oposats de l'instint, i, en contra del judici fàcil de la gent, Don Joan, el cínic, representa la virilitat titubejant i indiferenciada; en canvi, el tímid Amiel representa la virilitat més afinada i progressiva. Don Joan, ben dotat tal vegada per a l'amor dels sentits, no coneix el mar profund i sense ribes de la passió de l'ànima. En canvi, en Amiel, la infinita sensibilitat per la passió inhibeix les aptituds físiques. I així, l'un i l'altre arriben, per camins oposats, a la mateixa incapacitat d'estimar».

Quina classe de ciència és aquesta, capaç de modificar tendències, provocar desitjos, exaltar la imaginació i que, a més de presidir la intimitat de les nits, al matí s'infiltra en el món dels negocis i de la política, de les ciències i de les arts?

Agraïment

La REVISTA DE LA SOCIETAT CATALANA DE QUÍMICA agraeix als fills del professor Serratosa el seu permís per publicar aquest petit article en memòria i reconeixement de l'obra de l'il·lustre científic i humanista.

Referències

- [1] ROSTAND, J. «Pensées d'un biologiste». A: *Panorama de las ideas contemporáneas*. Madrid: Guadarrama, 1958.
- [2] MARAÑÓN, G. *Estudios de endocrinología*. Madrid: Espasa Calpe, 1938.
- [3] MARAÑÓN, G. *Amiel*. Madrid: Espasa Calpe, 1967.
- [4] MARAÑÓN, G. *Don Juan*. Madrid: Espasa Calpe, 1964.